

Summary

Kovalchuk I. Organizational and legal principles of activity of regional courts in Galicia as part of Austria and Austria-Hungary (1855–1918).

The article describes the organizational and legal conditions of the operation of the regional courts in Galicia as part of Austria and Austria-Hungary (1855–1918), and also describes their place and role in the Austrian judicial system. It is noted that as a result of the reform of Austrian justice in the middle of the 19th century. A tripartite judicial system was created, in which regional courts were given clear competences. The activity of regional courts in Galicia is described.

Key words: organizational and legal principles, regional court, Galicia, Austrian empire, Austria-Hungary.

УДК 340.111.53

О.М. КУЖЕЛЄВ

Олег Миколайович Кужелєв, аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ ПОСЛУГ

Використання права як регулятора суспільних відносин в умовах функціонування сучасної правової системи характеризується зростанням ролі правових послуг, що надаються як органами публічної влади, так і приватноправовими суб'єктами. Сектор правових послуг займає одне з провідних місць у житті суспільства. З розвитком суспільних відносин зростає різноманітність правових послуг, що приводить до появи на практиці їх нових видів.

Єдність та взаємоузгодженість форм надання правових послуг не виключає необхідності їх групування за одним чи декількома критеріями. Для того щоб визначити сутність тих чи інших видів правових послуг та їх місце у правовій системі, необхідно здійснити їх класифікацію. Важливість наукової класифікації обумовлена як неоднорідністю їх змісту, так і глибоким аналізом.

Незважаючи на те, що проблемі класифікації правових послуг приділяється увага в юридичній науці, поки ще не запропонована така класифікація, яка б повною мірою задовольняла усіх дослідників даного правового інституту.

Дослідженню тенденцій розвитку та аналізу окремих видів правових послуг присвячені праці М. Бараннікова, К. Ляшенко, Н. Косолапової, Д. Степанова, Ю. Тихомирова, Г. Шаркової, О. Щуковської та ін. Для аналізу та пошуку критеріїв розмежування правових послуг використано праці Є. Берліна, Н. Дубчак, О. Марченко, В. Панченко та ін. Крім того, було досліджено нормативно-правові акти, зокрема, Закони України «Про безоплатну правову допомогу», «Про адміністративні послуги», наказ Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 р. № 457 «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010» та ін.

Метою дослідження є класифікація правових послуг. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: з'ясувати критерії розмежування правових послуг у юридичній науці та вітчизняному законодавстві; запропонувати класифікацію правових послуг за такими критеріями: сферами їх надання, суб'єктним складом, принципом професійної діяльності суб'єкта, об'єктом, формою надання, наявністю або відсутністю юридичних наслідків, спрямованістю професійних дій правника у відповідній галузі права, залежно від того, хто є замовником правових послуг.

Класифікація правових послуг не лише допоможе систематизувати їх за відповідними критеріями, а й з'ясувати їх сутність та призначення, поглибити правові знання про види правових послуг, визначити тенденції удосконалення їх надання.

Правові послуги – це дії, спрямовані на забезпечення та захист прав і законних інтересів суб'єктів правових відносин, а одержання бажаного результату одержувачем послуги є наслідком дій, що становлять зміст послуги. Правові послуги належать до ділових, професійних (надаються фахівцями у сфері права), інтелектуальних, інформаційних та освітніх послуг.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі пропонуються різні широкоформатні та різновекторні підходи до класифікації (визначення окремих видів) правових послуг, з огляду на те, що поняття правової послуги поступово диференціюється і охоплює не лише приватноправові послуги, а й послуги, що надаються органами держави та місцевого самоврядування.

Найбільш поширеною у юридичній науці є класифікація правових послуг за суб'єктним складом.

Так, В. Панченко залежно від того, хто надає правові послуги, виділяє міжнародні, державні, муніципальні та приватноправові послуги¹. Зокрема, міжнародно-правове регулювання надання правових

послуг складається, в основному завдяки діяльності міжнародних організацій (Рада ООН з прав людини, Верховний Комісар ООН з прав людини, Комітет ООН з економічних, соціальних та культурних прав, Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Комітет ООН з прав дитини, Комітет ООН проти катувань, Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та ін.), практиці Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини.

До правових послуг, що надаються органами держави, слід віднести послуги Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст), Міністерства внутрішніх справ України та їх структурних підрозділів, місцевих державних адміністрацій тощо.

Зокрема, Мін'юст надає послуги: державної реєстрації нормативно-правових актів, актів цивільного стану, прав на нерухоме майно; державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, друкованих ЗМІ та інформаційних агентств; проставлення апостиля; видачі виписок з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань для проставлення апостиля; надання методичної, консультативної допомоги та роз'яснювальної роботи з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства; видачі свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю, здійснення діяльності арбітражного керуючого, присвоєння кваліфікації судового експерта; примусового виконання судових рішень державними та приватними виконавцями; безоплатної правової допомоги тощо.

До правових послуг, що надаються Міністерством внутрішніх справ України, належать: видача довідок про наявність чи відсутність судимості; пошук паспорта громадянина серед викрадених та втрачених; здійснення охоронної діяльності тощо.

До правових послуг, які надають місцеві державні адміністрації, належать: державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (крім обласних державних адміністрацій); розробка та проведення експертних містобудівної документації населених пунктів відповідно до державних норм і стандартів; погодження документації із землеустрою у випадках та порядку, визначених Земельним кодексом України та Законом України «Про землеустрій», щодо відповідності зазначеної документації законодавству у сфері містобудування та архітектури, охорони культурної спадщини та ін.

До правових послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, а саме департаментами, службами, відділами управліннями міських рад належать: укладення договорів щодо об'єктів комунальної власності; видача дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або зміни цільового призначення земельної ділянки; видача дозволу на проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки; затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або зміни її цільового призначення; надання громадянам України земельної ділянки безоплатно у власність, у постійне користування, в оренду та суборенду; припинення права власності або права постійного користування земельною ділянкою у разі добровільної відмови; видача дозволу на розміщення зовнішньої реклами; видача дозволу на переведення житлового приміщення в нежитлове (або навпаки), укладання договору на перевезення пасажирів на міських автобусних і тролейбусних маршрутах загального користування; видача дозволу на створення та реєстрацію органу самоорганізації населення; взяття на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, соціальний квартирний облік; видача дозволу на переоформлення договору найму жилого приміщення державного/комунального житлового фонду; видача ордера на житлове приміщення; вирішення спорів між батьками щодо виховання дітей тощо.

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» до суб'єктів надання правових послуг відносять: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги².

До послуг, що надаються приватноправовими суб'єктами, належать: послуги адвокатури (досудове представництво, представництво у судах та ін.); нотаріату (посвідчення цивільно-правових договорів, заповітів, довіреностей та ін.); приватних юридичних компаній (усні, письмові, он-лайн консультації, послуги у сфері ліцензування, консалтингові послуги та ін.); юристів підприємств, установ та організацій (ведення договірної, претензійної роботи та ін.); правозахисних організацій (консультування, захист прав людей, які звертаються за допомогою та ін.); юридичних клінік (надання правової інформації, консультації, роз'яснення з питань права, складання процесуальних та непроцесуальних документів, процесуальне та непроцесуальне представництво, правоосвітня робота³). Зазначимо, що запропонований перелік суб'єктів надання правових послуг не є вичерпним. Крім того, за суб'єктами, що залучені у процес надання правових послуг, можна виділити послуги, які надаються одним чи двома й більше суб'єктами.

Отже, за суб'єктним складом слід виділяти послуги, що надають міжнародні організації у сфері захисту прав людини, органи державної влади та місцевого самоврядування, приватноправові суб'єкти. До таких видів правових послуг відносять: послуги, що надають міжнародні правозахисні організації, органи державної та муніципальної влади; послуги адвоката; послуги нотаріуса; послуги, що надають

працівники правоохоронних органів; послуги приватних юридичних компаній та юристів підприємств, установ і організацій; послуги, що надають центри надання безоплатної правової допомоги, юридичні клініки тощо.

Важливим критерієм класифікації правових послуг, на наш погляд, є *принцип професійної діяльності суб'єкта*. За цим критерієм можна виділити правові послуги, що надають кваліфіковані фахівці (особи, які мають вищу юридичну освіту, стаж роботи у сфері права, добросовісно та на постійній основі забезпечують надання правових послуг) та послуги, які надають особи без вищої юридичної освіти (зокрема, до таких слід віднести адміністративні послуги).

Є.М. Берлін пропонує за *об'єктним складом* виділяти такі види правових послуг, як: консультації та роз'яснення з юридичних питань; складання проектів договорів, заяв скарг; усні поради з правових питань; доручення з ведення справ, досудова підготовка справ; представництво інтересів громадян у державних органах, установах і організаціях; надання правової інформації з програмним забезпеченням у вигляді проблемно-орієнтованих баз даних; забезпечення щомісячними переліками нормативних актів, надання копій повних текстів нормативних актів; юридичний консалтинг з усіх галузей права; правова робота щодо забезпечення господарської та іншої діяльності підприємств, установ і організацій; правова експертиза установчих та інших документів юридичних осіб; підбір і систематизація нормативних актів; складання довідників з юридичних питань, науково-дослідницька робота в галузі права тощо⁴.

Ще одним критерієм розмежування правових послуг може бути форма їх надання, що відображає певним чином організований і самодостатній вид діяльності суб'єкта надання правової послуги. Форма правової послуги характеризується специфікою завдань, особливостями предмета і змісту діяльності суб'єкта надання правової послуги (дії, засоби, методи). *За формою надання* можна виділити правові послуги, що надаються в документальній, електронній, усній або змішаній формі. Зокрема, прикладом, змішаної форми надання правових послуг є складання проекту договору купівлі-продажу нерухомості на папері та надання нотаріусом усної консультації щодо реєстрації переходу права власності на майно⁵.

Залежно від наявності або відсутності юридичних наслідків слід виділяти послуги юридичного характеру (порука, комісія) та комплексні послуги, результат яких має як фактичні, так і юридичні наслідки (дії в інтересах іншого суб'єкта, аутсорсинг правових послуг, аутстафінг тощо).

За *критерієм спрямованості професійних дій правника у відповідній галузі права* розрізняють правові послуги з авторського, адміністративного, антимонопольного, банківського, господарського, екологічного, житлового, конституційного, корпоративного, кримінального, медичного, митного, міжнародного, морського, повітряного, податкового права, захисту прав споживачів, права Європейського Союзу, права інтелектуальної власності, земельного, аграрного, сімейного, спадкового, трудового, фінансового, цивільного права та ін.⁶ Зазначимо, що правники можуть спеціалізуватися та надавати правові послуги з декількох галузей права. Наприклад, послуги у сфері цивільного та сімейного права.

Залежно від того, хто є замовником правових послуг, їх можна класифікувати на: особисті правові послуги, що надаються фахівцями з права населенню (фізичним особам); консалтингові правові послуги, що надаються у сфері бізнесу; правові послуги, що надаються публічним установам, громадським організаціям та ін.

У наказі Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 р. № 457 «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010» (далі – Класифікатор) «Діяльність у сфері права» визначена у розділі 69. За даним Класифікатором слід виділяти такі види правових послуг: юридичне представництво інтересів однієї сторони, що виступає проти іншої сторони в судах; консультаційні послуги та представництво в цивільних справах; консультаційні послуги та представництво в кримінальних справах; консультаційні послуги та представництво в трудових справах; загальні правові консультації та складання юридичних документів, а саме: виписок про реєстрацію підприємств, статутів та інших документів, пов'язаних зі створенням підприємств; патентів і авторських прав; підготовку різних юридичних документів, заповітів, доручень тощо; діяльність державних та приватних нотаріусів, судових виконавців, третейських суддів, експертів і арбітрів. Крім того, клас 84.23 «Діяльність у сфері юстиції та правосуддя» встановлює такі види правових послуг: юридичне представництво та консультування від імені уряду або від імені інших осіб, якщо вони забезпечуються коштами або послугами з боку уряду; тлумачення законодавства⁷.

Таким чином, Класифікатор виділяє послуги у сфері публічного права, які надають уповноважені органи державної влади, організації, посадові особи та послуги у сфері приватного права.

В.Ю. Панченко ще однією підставою для класифікації правових послуг називає сферу їх надання. А саме: правові послуги у сфері спірної юрисдикції (при розгляді правозастосовними органами юридичних спорів) та безспірної юрисдикції (за відсутності спору про право). У сфері спірної юрисдикції правові послуги надаються у формі представництва інтересів клієнта у судах та інших органах. У сфері безспірної юрисдикції правові послуги можуть надаватися у формах: правового інформування, консультування, складання непроцесуальних документів тощо⁸.

Виходячи із розглянутих вище класифікаційних критеріїв вважаємо, що найбільш доцільно класифікувати правові послуги за сферами надання на публічно-правові й приватноправові.

До приватноправових послуг слід віднести: юридичні консультації та роз'яснення з юридичних питань; складання проектів договорів, заяв скарг; усні поради з правових питань; доручення з ведення справ, досудова підготовка справ; представництво інтересів громадян в державних органах, установах і організаціях; надання правової інформації з програмним забезпеченням у вигляді проблемно-орієнтованих баз даних; юридичний консалтинг з усіх галузей права; правова робота щодо забезпечення господарської та іншої діяльності підприємств, установ і організацій;

До публічно-правових послуг належать: забезпечення щомісячними переліками нормативних актів; надання копій повних текстів нормативних актів; правова експертиза установчих та інших документів юридичних осіб; підбір і систематизація нормативних актів; тлумачення законодавства; складання довідників з юридичних питань; науково-дослідницька робота в галузі права тощо.

Дослідивши різні підходи до класифікації правових послуг, необхідно підсумувати, що за сферами їх надання слід виділяти публічно-правові та приватноправові послуги.

Крім того, слід запропонувати наступну класифікацію правових послуг: *за суб'єктом складом* – послуги, що надають міжнародні організації у сфері захисту прав людини, органи державної влади та місцевого самоврядування, приватноправові суб'єкти; *за принципом професійної діяльності суб'єкта* – правові послуги, що надають кваліфіковані фахівці у сфері права та послуги, які надають особи без вищої юридичної освіти; *за об'єктом* – консультації, роз'яснення з юридичних питань, складання проектів договорів, заяв, скарг, досудова підготовка справ, представництво, юридичний консалтинг, правова експертиза, підбір і систематизація нормативних актів, складання довідників з юридичних питань, науково-дослідна робота та ін.; *за формою надання* – правові послуги, що надаються в документальній, електронній, усній або змішаній формі; *за наявністю або відсутністю юридичних наслідків* – послуги юридичного характеру та комплексні послуги, результат яких має як фактичні, так і юридичні наслідки; *за спрямованістю професійних дій правника у відповідній галузі права* – послуги з авторського, адміністративного, антимонопольного, банківського, конституційного права та ін.; *залежно від того, хто є замовником правових послуг* – послуги, що надаються фізичним особам (особисті), суб'єктам підприємницької діяльності (консалтингові), публічним органам, установам та організаціям.

¹ Панченко В.Ю. Юридическая помощь (вопросы общей теории): моногр. / В.Ю. Панченко. – Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2011. – С. 140.

² Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI.

³ Дубчак Н.С. Загальна характеристика правових послуг, що надаються юридичними клініками / Н.С. Дубчак // Держава і право. – 2012. – № 56. – С. 77.

⁴ Берлин Е. Законодательное регулирование качества правовых услуг / Е. Берлин // Право и экономика. – 2002. – № 5. – С. 24.

⁵ Ильяшенко К.В. Виды юридических услуг / К.В. Ильяшенко // Актуальные вопросы юриспруденции: сб. научных трудов по итогам международной научно-практической конференции. Екатеринбург, 2015. – № 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izron.ru/articles/aktualnye-voprosy-yurisprudentsii-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itogam-mezhdunarodnoy-nauchno-praktich/sektsiya-3-grazhdanskoe-pravo-predprinimatelskoe-pravo-semeynoe-pravo-mezhdunarodnoe-chastnoe-pravo/vidy-yuridicheskikh-uslug/> (дата звернення: 03.09.2018).

⁶ Марченко О.С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку економіки: моногр. / О.С. Марченко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Кортес-2001, 2007. – 132 с.

⁷ Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page> (дата звернення: 04.09.2018).

⁸ Панченко В.Ю. Юридическая помощь (вопросы общей теории): моногр. / В.Ю. Панченко. – Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2011. – С. 136.

Резюме

Кужелев О.М. Класифікація правових послуг.

Стаття присвячена проблемі класифікації правових послуг. На підставі аналізу окремих видів правових послуг у правовій доктрині та нормативно-правових актах з'ясовано критерії їх класифікації. Запропоновано класифікацію правових послуг за такими критеріями: сферами їх надання, суб'єктом складом, принципом професійної діяльності суб'єкта, об'єктом, формою надання, наявністю або відсутністю юридичних наслідків, спрямованістю професійних дій правника у відповідній галузі права, залежно від того, хто є замовником правових послуг. Зроблено висновок про доцільність класифікації правових послуг за сферами надання на публічно-правові й приватноправові.

Ключові слова: правові послуги, класифікація, види, суб'єкти надання правових послуг, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, приватноправові суб'єкти.

Резюме

Кужелєв О.Н. Классификация правовых услуг.

Статья посвящена проблеме классификации правовых услуг. На основании анализа отдельных видов правовых услуг в правовой доктрине и нормативно-правовых актах выяснены критерии их классификации. Предложена классификация правовых услуг по следующим критериям: сферами их предоставления, субъектами, принципом профессиональной деятельности субъекта, объектом, формами предоставления, наличием или отсутствием юридических последствий, направленностью профессиональных действий юриста в соответствующей отрасли права, в зависимости от того, кто является заказчиком правовых услуг. Сделан вывод о целесообразности классификации правовых услуг по сферам предоставления на публично-правовые и частноправовые.

Ключевые слова: правовые услуги, классификация, виды, субъекты оказания правовых услуг, органы государственной власти, органы местного самоуправления, частноправовые субъекты.

Summary

Kuzheliev O. Classification of legal services.

The article is devoted to the problem of classification of legal services. Based on the analysis of certain types of legal services in legal doctrine and legal acts, the criteria for their classification have been clarified. A classification of legal services is proposed according to the following criteria: areas of their provision, subjects, principle of professional activity of a subject, object, forms of provision, presence or absence of legal consequences, focus of professional actions of a lawyer in the relevant field of law, depending on who is the customer of legal services. The conclusion is made about the appropriateness of the classification of legal services in the areas of public law and private law.

Key words: legal services, classification, types, subjects of rendering of legal services, bodies of state power, bodies of local self-government, private law subjects.